Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

BOSHLANG‘ICH DARAJADAGI EFL O‘QUVCHILARI UCHUN SPEAKPAL AI’NI DARSGA INTEGRATSIYA QILISH: TOSHKENTDAGI SIFATLI CLASSROOM ACTION RESEARCH TADQIQOTI

Maxamatxo‘jayeva Kamola Qutbiddin qizi
E-mail: kamolavahobova1999@gmail.com
Tel.: +998887070990
https://doi.org/10.5281/zenodo.23204416

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot O‘zbekistonning Toshkent shahridagi xususiy ta’lim markazida boshlang‘ich darajadagi EFL o‘quvchilarining speaking ko‘rsatkichlari va speaking tajribasidagi o‘zgarishlar bilan SpeakPal AI’dan sinfda foydalanish o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rgandi. SpeakPal AI haftasiga bir marta 10–15 daqiqa davomida odatiy darslik mavzulari bilan bog‘langan qo‘shimcha faoliyat sifatida integratsiya qilindi. Ma’lumotlar intervensiyagacha va undan keyingi speaking topshiriqlari, haftalik o‘qituvchi refleksiya kundaligi va yarim tuzilgan fokus-guruh suhbati orqali to‘plandi. Speaking ko‘rsatkichlari talaffuz, ravonlik, lug‘at va grammatikani qamrab olgan CEFRga yo‘naltirilgan analitik rubrika orqali tekshirildi, sifat ma’lumotlari esa mavzuli tahlil qilinib, triangulyatsiya qilindi. Natijalar SpeakPal AI muntazam qo‘llanilganda, dars maqsadlari bilan bog‘langanda va o‘qituvchi vositachiligida ishlatilganda samarali qo‘shimcha speaking resursi bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: SpeakPal AI; sun’iy intellekt; EFLda speaking; boshlang‘ich darajadagi o‘quvchilar; classroom action research;

Kirish

Gapirish EFLni o‘rganishning eng murakkab jihatlaridan biridir, chunki u tilni darhol ishlab chiqarishni talab qiladi. O‘quvchi real vaqt rejimida lug‘atni esga tushirishi, gap tuzishi, talaffuzni boshqarishi va mazmunni uzluksiz ifodalashi kerak (Thornbury, 2005). Bu talablar ayniqsa boshlang‘ich darajada yaqqol ko‘rinadi. O‘quvchilar oddiy til shakllarini tanishi va sinfdagi sodda ko‘rsatmalarni tushunishi mumkin, biroq mustaqil ravishda bog‘langan nutq hosil qilishda qiynaladi (Cameron, 2001; Pinter, 2017). Ushbu tadqiqot o‘tkazilgan sinf sharoitida ko‘plab o‘quvchilar juda qisqa javoblar bergan, gapirishdan oldin ikkilangan yoki ingliz tiliga ishonchi yetarli bo‘lmaganda ishtirok etishdan qochgan.

Muammo faqat lingvistik emas. Gapirishga tashvish, ishonch va muloqotga tayyorlik ham ta’sir qiladi. O‘quvchi javobni bilishi mumkin, ammo xato qilish, uyalish yoki salbiy baholanishdan qo‘rqib jim qolishi mumkin (Horwitz et al., 1986; Macintyre et al., 1998). Boshlang‘ich darajadagi o‘quvchilar uchun sinfdan tashqarida ingliz tiliga ta’sirning kamligi bu qiyinchilikni kuchaytirishi mumkin, chunki sinfdagi speaking tili faol qo‘llashning kam sonli muntazam imkoniyatlaridan biri bo‘lib qoladi. Tarqatilgan speaking amaliyoti bo‘yicha tadqiqotlar ham vaqt davomida ravonlikni rivojlantirish uchun takroriy imkoniyatlarning ahamiyatini ta’kidlaydi.

Texnologiya yordamidagi til o‘rganish odatiy o‘qituvchi boshchiligidagi muloqotdan tashqarida speaking imkoniyatlarini kengaytirish usullaridan biri sifatida taklif qilinmoqda. CALL tadqiqotlari raqamli vositalarni o‘quvchilarga qayta mashq qilish, yozib olish va individual sur’atda ishlash imkonini

beruvchi qo‘shimcha resurs sifatida ko‘radi (Chapelle, 2001; Xu, 2020). AI asosidagi speaking ilovalari bunga avtomatik nutqni tanish, tabiiy tilni qayta ishlash va darhol feedback kabi interaktiv funksiyalarni qo‘shadi (Zhang et al., 2024). Ushbu funksiyalar speaking rivoji uchun muhim bo‘lishi mumkin, chunki ular o‘quvchiga og‘zaki promptlarga javob berish va faoliyatning ayrim jihatlari bo‘yicha tezkor fikr-mulohaza olish imkonini beradi.

So‘nggi empirik tadqiqotlar AI yordamidagi vositalarning eng yaqqol ta’siri talaffuz va ravonlikda bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatmoqda. Qiao va Zhao (2023) AI yordamidagi til o‘rganish, speaking ko‘nikmalari va o‘zini o‘zi boshqarish o‘rtasida ijobiy bog‘liqliklarni aniqlagan, Thi-Nhu Ngo va boshqalar (2023) meta-tahlilida esa avtomatik nutqni tanish ESL/EFL talaffuziga o‘rtacha ijobiy ta’sir ko‘rsatgani qayd etilgan. Boshqa tadqiqotlarda ravonlik, interaksiya yoki muloqotga tayyorlik bo‘yicha ijobiy natijalar olingan, biroq lug‘at va umumiy kommunikativ kompetensiya kabi kengroq natijalar aralash ko‘rinishga ega. Bu farqlar AI’ni turli kontekstlarda aynan bir xil ta’sirga ega bo‘lgan yagona intervensiya sifatida ko‘rmaslik kerakligini ko‘rsatadi.

Mazkur tadqiqot aniq bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan. Avvalgi ishlarning katta qismi universitet talabalari, kattalar yoki onlayn individual mashqqa e’tibor qaratgan. AI o‘qituvchi ko‘magi, tengdoshlar bilan muloqot va mavjud sinf rutinalari bilan birga ishlashi kerak bo‘lgan real darslardagi yosh boshlang‘ich EFL o‘quvchilari bo‘yicha sinfga asoslangan dalillar kamroq. Savol O‘zbekiston uchun ham dolzarb, chunki AI mamlakat ta’lim rivojida tobora ko‘proq namoyon bo‘lmoqda. Mazkur maqolaga asos bo‘lgan dissertatsiyada 2024-yildagi milliy AI strategiyasi va 2025-yildagi AIga oid mavzularni ta’limga kiritish siyosiy yo‘nalishi qayd etilgan.

Tadqiqot savoli quyidagicha bo‘ldi: xususiy ta’lim markazidagi boshlang‘ich darajadagi EFL o‘quvchilarining speaking ko‘nikmalariga SpeakPal AI’dan sinfda foydalanish qanday ta’sir qiladi? Tadqiqot shuningdek o‘quvchilarning vositadan foydalanish tajribasini va uning odatiy o‘qitishni almashtiruvchi emas, balki qo‘llab-quvvatlovchi sinf resursi sifatida qanday ishlaganini o‘rgandi.

Metodlar

Sifatli classroom action research dizaynidan foydalanildi. Ushbu yondashuv amaliy sinfdagi o‘zgarishni vaqt davomida o‘rganish va tabiiy o‘quv muhitida o‘quvchilarning speaking rivoji hamda tajribasini tushunish maqsadiga mos edi. Action research Kemmis va McTaggart (1988) bilan bog‘liq rejalashtirish, harakat qilish, kuzatish va refleksiya sikliga asoslandi; tadqiqotchi bir vaqtning o‘zida doimiy sinf o‘qituvchisi ham bo‘ldi. Bu holat ishtirokni bevosita kuzatish va intervensiya davomida kichik o‘zgarishlarni amalga oshirish imkonini berdi, biroq talqinga oid xolislikka potensial ta’sir manbaini ham yuzaga keltirdi; ushbu xavf triangulyatsiya orqali kamaytirildi.

Tadqiqot O‘zbekistondagi Toshkent shahrining Osiyo Bilim xususiy ta’lim markazida o‘tkazildi. Ishtirokchilar bir boshlang‘ich darajadagi ingliz tili sinfida ta’lim olayotgan 13–16 yoshdagi olti nafar o‘smir — uch o‘g‘il va uch qizdan iborat bo‘ldi. Maqsadli tanlash usuli qo‘llandi, chunki guruhda ayniqsa ikkilanish, cheklangan ravonlik va qisqa javoblar ko‘rinishidagi speaking qiyinchiliklari sezilarli edi. Kichik tanlama sinfni yaqindan kuzatish va sifatli tahlil uchun mos bo‘ldi, biroq natijalarni boshqa sharoitlarga ko‘chirish imkoniyatini cheklaydi.

Intervensiya o‘n ikki hafta davom etdi va alohida AI kursi sifatida emas, balki odatiy ingliz tili darslariga integratsiya qilindi. SpeakPal AI haftasiga bir marta, odatda dushanba kunlari, darsning oxirida taxminan 10–15 daqiqa qo‘llandi. Haftalik mavzu Enterprise darsligi (Evans va Dooley, 2000)

orqali avvaldan o‘rganilgan bo‘lib, u lug‘at, grammatika va dastlabki speaking faoliyatlarini o‘z ichiga olgan. Shundan so‘ng o‘qituvchi mavzuni takrorlab, u bilan bog‘liq sodda speaking promptlarini tayyorladi.

O‘quvchilar mobil telefonlaridan individual ravishda foydalanib, SpeakPal AI bilan qisqa suhbatlar o‘tkazdilar. Ilova talaffuz, grammatika, lug‘at va ravonlik kabi yo‘nalishlarda javob hamda darhol feedback berdi. Faoliyat davomida o‘qituvchi o‘quvchilarning vosita bilan qanday ishlayotganini kuzatdi, zarur holatda texnik yordam berdi, ikkilangan o‘quvchilarni rag‘batlantirdi va dala qaydlarini yuritdi. Ushbu tartib texnologiya ijtimoiy muloqotni almashtirishdan ko‘ra o‘qituvchi boshqaruvidagi o‘quv muhitida raqamli tayanch vosita sifatida ishlashi mumkinligi haqidagi konseptual qarashni aks ettirdi.

Uchta ma’lumot manbasi yig‘ildi. Birinchidan, individual pre-intervensiya va post-intervensiya speaking baholashlari yanvar oyida va o‘n ikki haftalik intervensiya yakunida o‘tkazildi. Har ikkala topshiriqda rasmga asoslangan promptlar va o‘xshash qiyinchilik darajasi saqlandi; har bir o‘quvchi taxminan 1,5–2 daqiqa gapirdi. Rozilik asosida chiqishlar audio yozib olindi va talaffuz hamda aniqlik, ravonlik va temp, lug‘at va so‘z tanlovi, grammatika va gap tuzilishini qamrab olgan CEFR A1–A2 ga mos analitik rubrika orqali baholandi. Har bir mezon to‘rt ballik shkala bo‘yicha baholandi va maksimal jami ball 16 ni tashkil etdi.

Ikkinchidan, o‘qituvchi haftalik refleksiya kundaligini yuritdi. Qaydlar ishtirok, talaffuz, ravonlik, lug‘atdan foydalanish, gapirishga tayyorlik, hissiy reaksiyalar, texnik muammolar va o‘qitish qarorlarini hujjatlashtirdi. Kundalik o‘n ikki hafta davomida uzluksiz dalillarni ta’minladi va action research jarayonining refleksiv bo‘lib qolishiga imkon berdi.

Uchinchidan, intervensiyadan keyin barcha olti o‘quvchi bilan yarim tuzilgan fokus-guruh suhbati o‘tkazildi. Muhokama taxminan 25–30 daqiqa davom etdi va dastlabki reaksiyalar, speaking rivojlanishining sezilgan o‘zgarishi, ishonch va qulaylik, foydali xususiyatlar, qiyinchiliklar hamda vositadan yana foydalanish istagiga qaratildi. Suhbat AI yordamidagi ko‘mak orqali transkripsiya qilindi, shundan so‘ng tadqiqotchi kodlash bo‘yicha yakuniy qarorlarni ko‘rib chiqdi va tasdiqladi.

Ma’lumotlarni tahlil qilish

Pre-test va post-test ma’lumotlari to‘rtta rubrika yo‘nalishi bo‘yicha o‘zgarishlarni qiyoslash orqali sifat jihatidan tahlil qilindi. Fokus-guruh va o‘qituvchi kundaligi oltita oldindan belgilangan mavzu orqali ko‘rib chiqildi: speaking ko‘nikmalariga sezilgan ta’sir; AI yordamidagi speakingning hissiy tajribasi; ishonch va gapirishga tayyorlik; AI vositachiligidagi mashqning tabiati; o‘qituvchi ko‘magi va sinfga integratsiya; AI’dan foydalanishdagi muammolar va cheklovlar. Uchta ma’lumot manbasidagi natijalar keyinchalik mos va farqlanuvchi tendensiyalarni aniqlash uchun triangulyatsiya qilindi. AI vositalari transkripsiya va ma’lumotlarni dastlabki tartibga solishga yordam berdi, biroq yakuniy kodlash, mavzularni aniqlashtirish, talqin va xulosalar tadqiqotchining mas’uliyatida qoldi.

Natijalar

Birinchi asosiy natija sinfdagi speaking ko‘rsatkichlarining umuman ijobiy o‘zgarishi bo‘lib, eng yaqqol taraqqiyot ravonlikda kuzatildi. Moslashtirilgan pre-test va post-test ballari uch o‘quvchining 10 balldan 14 ballgacha, bir o‘quvchining 13 dan 14 gacha, bir o‘quvchining 9 dan 10 gacha yaxshilanganini, bir o‘quvchining esa 10 ballda qolganini ko‘rsatdi. Demak, uch o‘quvchida umumiy aniq yaxshilanish, ikki o‘quvchida kichik yaxshilanish va bir o‘quvchida umumiy o‘zgarish bo‘lmagan.

O‘quvchi	Pre-test	Post-test	Umumiy tendensiya
L1	10/16	14/16	Aniq yaxshilanish
L2	10/16	10/16	Umumiy o‘zgarish yo‘q
L3	13/16	14/16	Kichik yaxshilanish
L4	10/16	14/16	Aniq yaxshilanish
L5	9/16	10/16	Kichik yaxshilanish
L6	10/16	14/16	Aniq yaxshilanish

Jadval 1. Moslashtirilgan pre-test va post-testdagi umumiy speaking ko‘rsatkichlari.

Mezon	Yaxshilanish ko‘rsatgan o‘quvchilar	Talqin
Talaffuz	3/6	Ijobiy, biroq tanlangan o‘zgarish
Ravonlik	5/6	Eng izchil o‘zgarish
Lug‘at	3/6	Ijobiy, biroq tanlangan o‘zgarish
Grammatika	3/6	Ijobiy, biroq tanlangan o‘zgarish

Jadval 2. Speaking mezonlari bo‘yicha yaxshilanish ko‘rsatgan o‘quvchilar.

O‘qituvchi kundaligi og‘zaki nutqdagi o‘zgarishga qo‘shimcha dalil berdi. 1-haftada faqat bir o‘quvchi yordamsiz bir nechta gap ayta olgan va to‘rt nafari promptsiz gapirishni boshlashdan qo‘rqqan. 3-haftaga kelib, to‘rt o‘quvchi uzunroq javoblar bera boshlagan va uch nafari promptsiz ikki bog‘langan gap ayta olgan. 10-haftada besh o‘quvchi intervensiyadagi eng uzun javoblarini berdi. 12-haftada esa besh o‘quvchi 1-haftaga qaraganda to‘laroq va kamroq ikkilanish bilan javob berdi. To‘rt o‘quvchi 12-haftadagi kamida bitta javobida ikki-to‘rt bog‘langan gapni hosil qila oldi.

Ikkinchi asosiy natija o‘quvchilarning hissiy tajribasi bilan bog‘liq bo‘ldi. Fokus-guruhdagi bir qator javoblarda vosita boshqalar oldida bevosita gapirishga qaraganda qulayroq va ijtimoiy jihatdan kamroq tahdidli ekani tasvirlangan. O‘quvchilardan biri odamlar oldida uyalishi sababli ilovadan yolg‘iz qolganda foydalanishni afzal ko‘rgan. Yana biri ilova “javoblaring ustidan kulmaydi” deb ta’kidlagan, bu darhol tengdoshlar bahosidan xoli bo‘lish muhim bo‘lganini anglatadi. Boshqa bir o‘quvchi dastlab uyalganini, keyinchalik faoliyat osonlashganini aytgan.

Kundalik ham shunga o‘xshash rivojlanishni ko‘rsatdi. 1-haftada to‘rt o‘quvchi promptsiz boshlashda ikkilangan va besh nafari juda past ovozda gapirgan. 4-haftaga kelib, barcha olti o‘quvchi avvalgidan kamroq ikkilana boshlagan va besh nafari o‘qituvchini kutmasdan gapirishni boshlagan. 7-haftada olti o‘quvchining barchasi, jumladan kuchsizroq o‘quvchilar ham, barcha promptlarni sinab ko‘rgan. 8-haftada to‘rt o‘quvchi xato qilgandan keyin ham gapirishni davom ettirgan. 10-haftada barcha olti o‘quvchi faol qatnashgan va o‘zini ancha kam anglagandek yoki uyalib turgandek ko‘ringan. 12-haftada barcha olti o‘quvchi ilovani mustaqil ochib boshlagan, besh nafari esa kamroq ikkilanish bilan to‘laroq javob bergan.

Uchinchi natija shundan iboratki, SpeakPal AI o‘qituvchi yoki tengdoshlar bilan muloqotni almashtiruvchi emas, balki qo‘shimcha sinf vositasi sifatida eng yaxshi ishlagan. O‘quvchilar darhol feedback, xususiy mashq va mustaqil foydalanish imkoniyatini qadrlagan. Biroq ayrim o‘quvchilar sinfdoshlari bilan gaplashishni afzal ko‘rib, odamlar ularni osonroq tushunishini aytgan. Bir o‘quvchi ilovadan uyda foydalanish o‘ziga ma’qulroq ekanini, chunki u yerda o‘zini ko‘proq “erkin” his qilishini

bildirgan. Bu farq AI'dan foydalanishning eng maqbul shakli topshiriq va o‘quvchining xohishiga bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Texnik qiyinchiliklar ham mavjud edi. Birinchi haftada ilova uchta speaking urinishida talaffuzni aniq tanimadi; asosiy sabab o‘quvchilarning juda past ovozda gapirgani bo‘ldi. Keyingi kundaliklarda ham talaffuzni tanishdagi ayrim muammolar va internet aloqasining beqarorligi qayd etildi. 3-haftaga kelib, barcha olti o‘quvchi ilovani mustaqil ishga tushira oldi va 6-haftada deyarli texnik yordam talab qilinmadi. Shunga qaramay, topshiriqni talqin qilish, rag‘batlantirish va muammolarni hal qilish uchun o‘qituvchi ko‘magi foydali bo‘lib qoldi.

Muhokama

Natijalar muntazam AI yordamidagi speaking mashqlari EFL speakingining ayrim yo‘nalishlariga, ayniqsa ravonlikka, hissa qo‘shishi mumkin degan talqinni qo‘llab-quvvatlaydi. Bu dissertatsiyada ko‘rib chiqilgan adabiyotga mos: AI va avtomatik nutqni tanish eng izchil ravishda talaffuz va ravonlikdagi yaxshilanishlar bilan bog‘langan (Qiao & Zhao, 2023; Thi-Nhu Ngo et al., 2023). Mazkur tadqiqot esa ushbu tendensiyani kichik, real sinf sharoitiga, nazorat qilinadigan onlayn muhitdan farqli ravishda boshlang‘ich darajadagi o‘quvchilarga ko‘chirdi. Haftalik takroriy tuzilma va tanish dars mavzulari har bir topshiriqning kognitiv va hissiy talabini kamaytirgan bo‘lishi mumkin.

Ravonlikdagi kuchliroq tendensiya pedagogik jihatdan asosli ko‘rinadi. Ravonlik tilni ortiqcha uzilishlarsiz qayta-qayta ishlab chiqarish imkonini talab qiladi, mazkur intervensiya esa har hafta qisqa speaking rutinasini ta'minladi. O‘quvchilar javob berdi, darhol reaksiya oldi, yana urinib ko‘rdi va asta-sekin formatga moslashdi. O‘qituvchining uzunroq javoblar va kamroq ikkilanish haqidagi kuzatuvlari rubrika natijalarini mazmunan to‘ldiradi. Shu bilan birga, talaffuz, lug‘at va grammatika faqat uch o‘quvchida yaxshilangani bu o‘lchamlarning rivojlanishi kamroq izchil bo‘lganini ko‘rsatadi.

Hissiy natijalarni Krashenning affective filter qarashi va Macintyre va boshqalarning muloqotga tayyorlik bo‘yicha ishlari orqali talqin qilish mumkin. Past bosimli muhit o‘quvchini mavjud til imkoniyatlaridan foydalanishga ko‘proq tayyor qilishi mumkin. Ushbu tadqiqotda ilova xatolar tengdoshlar oldida darhol ko‘rinmaydigan xususiy mashq makonini taqdim etdi. O‘quvchilarning kamroq uyalish haqidagi izohlari va mustaqil ishtirokning ortishi ushbu talqinni qo‘llab-quvvatlaydi. AI yordamidagi EFL bo‘yicha tashvish va muloqotga tayyorlikni o‘rgangan so‘nggi tadqiqotlarda ham shunga o‘xshash natijalar qayd etilgan (Ebadi et al., 2025; Ouyang et al., 2024).

Tadqiqot texnologiyadan foydalanishni sotsiokultural nuqtayi nazardan talqin qilishni ham qo‘llab-quvvatlaydi. Vygotskiy doirasida rivojlanishda qo‘llab-quvvatlovchi vositalar va ijtimoiy muloqotning roli ta'kidlanadi. SpeakPal AI pedagogik muhitdan tashqarida ishlamadi: o‘qituvchi vaqtni belgiladi, mavzuni takrorladi, promptlar tayyorladi, ikkilangan o‘quvchilarni rag‘batlantirdi va AI faoliyatini darsning qolgan qismi bilan bog‘ladi. Shu ma'noda ilova mustaqil o‘qituvchi emas, balki raqamli tayanch vosita sifatida ishladi.

O‘qituvchi vositachiligi CALL tadqiqotlariga ham mos keladi; unda texnologiya maqsadli ravishda o‘qitishga integratsiya qilinganda eng qimmatli bo‘lishi qayd etiladi (Chapelle, 2001). O‘quvchilarning insoniy muloqotni afzal ko‘rishda davom etgani ayniqsa muhim. AI mashq va feedbackni yengillashtirishi mumkin, biroq boshqa odam bilan gaplashishning ijtimoiy, pragmatik va munosabatga oid o‘lchamlarini to‘liq takrorlay olmaydi. Shuning uchun tadqiqot AI takroriy mashq, rehearsal va

individual amaliyot uchun ishlatiladigan, o‘qituvchi va tengdoshlar esa mazmunli muloqotning markazida qoladigan aralash modelni qo‘llab-quvvatlaydi.

Natijalar tadqiqotning cheklovlari doirasida talqin qilinishi kerak. Tanlama bir xususiy ta’lim markazidan maqsadli tanlangan atigi olti nafar o‘quvchini qamrab oldi, intervensiya o‘n ikki hafta davom etdi va tadqiqotchi bir vaqtning o‘zida sinf o‘qituvchisi bo‘ldi. Dizayn statistik sabab-oqibatni yoki keng umumlashtirishni aniqlash uchun mo‘ljallanmagan. Hissiy natijalar standartlashtirilgan tashvish shkalasidan emas, balki o‘quvchi fikrlari va sinf kuzatuvlaridan chiqarildi. Shu chegaralar tadqiqot universal ta’sirni emas, balki muayyan kontekstdagi tendensiyani ko‘rsatishini anglatadi.

Qo‘shimcha muhim jihat mas’uliyatli texnologiya qo‘llanilishiga taalluqli. AI speaking ilovalari yozib olingan ovoz ma’lumotlarini qayta ishlashi mumkin va nutqni tanish aniqligi har doim ham yuqori emas. Shu sababli dissertatsiyada maxfiylik, ongli rozilik va tegishli o‘qituvchi nazorati alohida ta’kidlangan. AI O‘zbekiston ta’lim siyosatida tobora ko‘proq namoyon bo‘layotgan bir sharoitda, sinfdagi amaliy dalillar faqat texnologik imkoniyat emas, balki etik va pedagogik shartlar bilan birga ko‘rib chiqilishi kerak.

Mazkur tadqiqotning qimmati qisman shundaki, uchta ma’lumot manbasi bir-biriga mos keladigan, biroq aynan bir xil bo‘lmagan hikoyani beradi. Speaking baholashlari ko‘rsatkichlarning “oldin-keyin” tizimli taqqosini ta’minlaydi. O‘qituvchi kundaligi o‘zgarishlar haftadan haftaga qanday ko‘rinadigan bo‘la boshlaganini qayd etadi. Fokus-guruh esa foydali, qiyin yoki qulay bo‘lgan jihatlar haqida o‘quvchilarning o‘z izohlarini beradi. Ushbu nuqtayi nazarlar birgalikda o‘qilganda, eng kuchli xulosa barcha o‘quvchilar bir xil darajada yaxshilangani emas, balki sinf rutinasida davomli og‘zaki nutq uchun ko‘proq imkoniyat paydo bo‘lib, ko‘pchilikda ikkilanish asta-sekin kamayganidir.

Natijalar va kuzatuvlar ayniqsa ravonlik bo‘yicha bir-biriga mos keladi. Rubrika olti o‘quvchidan beshtasida ravonlik yaxshilanganini ko‘rsatadi, kundalik esa uzunroq javoblar, kamroq pauzalar va ko‘proq davomiylikni qayd etadi. Fokus-guruh esa mumkin bo‘lgan mexanizmni taklif qiladi: bir nechta o‘quvchi ilovani tengdoshlar oldida gapirishga qaraganda kamroq uyatli yoki qulay deb qabul qilgan. Ushbu dalillar birgalikda pastroq bosim ko‘proq urinishlarga olib kelishi, takroriy urinishlar og‘zaki mashqni ko‘paytirishi va takroriy mashq esa nutqning davomiyligini qo‘llab-quvvatlashi mumkin bo‘lgan sinf jarayonini ko‘rsatadi. Bu sababiy xulosa emas, balki o‘zaro yaqinlashuvchi sifat dalillar talqinidir.

Manbalar mazmunli farqlarni ham ko‘rsatadi. Rasmiy speaking topshirig‘ida L2 da umumiy o‘zgarish yo‘q, L3 va L5 da esa faqat kichik yaxshilanish kuzatilgan. Fokus-guruh ayrim o‘quvchilar insoniy muloqotni afzal ko‘rganini ko‘rsatgan, kundalik esa ba’zi o‘quvchilar AI faoliyatida juftlikdagi ishlarga qaraganda kamroq qulay bo‘lganini qayd etgan. Bu farqlar muammo emas, aksincha texnologiya vositachiligidagi speaking individual tarzda boshdan kechirilishini ko‘rsatadigan foydali natijalardir. Shu sababli sinfda joriy etish strategiyasi o‘quvchi tanlovini va turli muloqot shakllarini saqlab qolishi kerak.

Ushbu yondashuv omma oldida javob berishga istaksiz o‘quvchilar uchun ayniqsa foydali bo‘lishi mumkin. O‘qituvchi butun sinf oldidagi speaking topshirig‘idan oldin AI yordamidagi rehearsalni qo‘llashi mumkin; bunda o‘quvchi javobini xususiy tarzda sinab ko‘radi va keyinchalik tengdoshlar bilan muloqotga yaxshiroq tayyorlangan variantni olib kiradi. Tadqiqot bu ketma-ketlik har bir o‘quvchi uchun ishlashini isbotlamaydi, biroq mustaqil boshlashlar va uzunroq javoblarning ko‘payishi qo‘llab-

quvvatlangan individual mashqdan ijtimoiy muloqotga bosqichma-bosqich o‘tishni yana o‘rganish foydali ekanini ko‘rsatadi.

Tadqiqotdan kelib chiqadigan amaliy ketma-ketlik quyidagicha: tayyorla, mashq qil, muloqot qil va refleksiya qil. Tayyorlash bosqichida o‘qituvchi mavzuni tanishtiradi va bir nechta foydali so‘z yoki sentence frame’larni modellashtiradi. AI bosqichida o‘quvchilar qisqa javoblarni mashq qiladi va darhol feedback oladi. Insoniy muloqot bosqichida ular ayni g‘oyalarni juftlik yoki guruhdagi muloqotga o‘tkazadi. Yakunda o‘qituvchi o‘quvchilar bilan nimani osonroq ayta olgani, nimalar qiyin bo‘lib qolgani va qaysi ifodalarni qayta ishlatishni xohlashlari haqida qisqa refleksiya o‘tkazishi mumkin. Bunday ketma-ketlik AI mashqining samaradorligini saqlaydi va shu bilan birga sinfdagi kommunikativ maqsadni himoya qiladi.

Dalillar AI faoliyatining dars ichidagi vaqti ham muhim dizayn xususiyati bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Tadqiqotda o‘quvchilar SpeakPal AI bilan ishlashdan avval haftalik mavzu, lug‘at va grammatikani o‘zlashtirib bo‘lgan edilar. Ushbu ketma-ketlik gapirish vaqtida boshqarilishi kerak bo‘lgan yangi til birliklari miqdorini kamaytirgan bo‘lishi mumkin. Shuningdek, bu AI promptlarining alohida suhbat mashqi emas, balki dars mazmunini mustahkamlovchi yoki kengaytiruvchi rehearsal vazifasini bajarishiga imkon berdi.

Tadqiqotdan sinfda foydalanishning amaliy modelini chiqarish mumkin, biroq uni sinovdan o‘tgan qat’iy retsept sifatida ko‘rmaslik kerak. Dalillar AI tayyorlash va takrorlash uchun ishlatiladigan, o‘qituvchi va tengdoshlar bilan muloqot esa kengroq kommunikatsiya uchun mas’ul bo‘ladigan ketma-ketlikni ko‘rsatadi. Quyidagi bosqichlar kuzatilgan sinf rutinasini boshqa boshlang‘ich EFL sharoitlariga moslashtirish mumkin bo‘lgan ixcham amalga oshirish doirasiga aylantiradi.

1-qadam — Tayyorlash. O‘qituvchi haftalik mavzuni tanishtiradi va o‘quvchilar oqilona foydalana oladigan oz sonli so‘z, ibora yoki gap qoliplarini belgilaydi. Bu tayyorgarlik boshlang‘ich darajadagi o‘quvchilar uchun muhim, chunki u AI topshirig‘i paytida zarur bo‘ladigan lingvistik rejalashtirishni kamaytiradi. Shuningdek, faoliyatni dars bilan chambarchas bog‘laydi va texnologiyaning o‘quv dasturini belgilashiga yo‘l qo‘ymaydi.

2-qadam — AI bilan rehearsal. O‘quvchilar SpeakPal AI yordamida qisqa individual speaking topshirig‘ini bajaradilar. Maqsad mukammal aniqlik emas, balki davomli og‘zaki nutq ishlab chiqarishdir. O‘quvchi savolga javob berishi, follow-up promptga munosabat bildirishi va zarur bo‘lsa fikrini takrorlashi mumkin. Darhol tizim feedbacki, ayniqsa talaffuz va asosiy ravonlikda, xatoni payqash va qayta urinib ko‘rishga undov sifatida ishlatilishi mumkin.

3-qadam — Insoniy muloqotga o‘tkazish. AI topshirig‘idan keyin o‘quvchilar shu mazmunning ayrim qismlarini juftlik yoki guruh ishida ishlatadilar. Ushbu bosqich til o‘rganishning kommunikativ maqsadini himoya qiladi va o‘quvchilar insoniy muloqotni hanuz qadrlaganini hisobga oladi. Demak, AI faoliyati muloqotning o‘rniga emas, balki muloqotga olib boruvchi ko‘prik vazifasini bajaradi.

4-qadam — Refleksiya va moslashtirish. O‘qituvchi qaysi o‘quvchilarga yordam kerak bo‘lganini, qayerda recognition muammolari yuzaga kelganini va qaysi til xususiyatlari qiyin bo‘lib qolganini qayd etadi. Qisqa refleksiya keyingi haftadagi promptlarni shakllantirishi mumkin. Shu tariqa AI’dan foydalanish tayyor va o‘zgarmas rutina emas, balki rejalashtirish, harakat qilish, kuzatish va refleksiya qilishdan iborat action research mantiqining bir qismiga aylanadi.

5-qadam — Zaxira va etik tekshiruvni ta’minlash. Nutqni tanish va internet aloqasi ishonchsiz bo‘lishi mumkinligi sababli, o‘qituvchida raqamli bo‘lmagan speaking topshirig‘i ham tayyor bo‘lishi

kerak. Ayniqsa voyaga yetmaganlar bilan ishlaganda, ovoz ma'lumotlaridan foydalanish o'quvchilar va muhit uchun maqbul ekanini ham tekshirish lozim. Bu mas'uliyatli AI integratsiyasi texnik, pedagogik va etik tayyorgarlikni birgalikda talab qilishi haqidagi umumiy fikrni qo'llab-quvvatlaydi.

Bosqich	O'qituvchi roli	O'quvchi roli
Tayyorlash	Promptlarni tanish dars mazmuni bilan bog'lash	Maqsadli til birliklarini esga tushirish
Rehearsal	Topshiriqni aniqlashtirish va foydalanishni qo'llab-quvvatlash	Gapirish, tinglash, takrorlash
O'tkazish	O'quvchilarni juftlik yoki guruhdagi muloqotga o'tkazish	G'oyalarni odamlar bilan qo'llash
Refleksiya	Rivojlanish va qiyinchiliklarni qayd etish	Nima osonlashganini aniqlash
Zaxira / etika	Muqobil topshiriq ta'minlash; ovoz ma'lumotlarini himoya qilish	Vositadan mas'uliyatli foydalanish

Jadval 3. Tadqiqot natijalaridan sintez qilingan amaliyotga yo'naltirilgan joriy etish modeli.

Xulosa

Ushbu sifatli classroom action research tadqiqotida SpeakPal AI boshlang'ich darajadagi EFL o'quvchilarining speaking ko'rsatkichlari va sinfdagi speaking tajribasidagi ijobiy o'zgarishlar bilan bog'liq ekani aniqlandi. Ravonlik va davomli og'zaki nutq ishlab chiqarish eng yaqqol yaxshilangan yo'nalishlar bo'ldi; olti o'quvchidan beshtasi ravonlik bo'yicha yaxshilandi va uch nafari umumiy speaking ko'rsatkichida aniq ijobiy siljish ko'rsatdi. Sifat dalillari ham ikkilanishning kamayishi, qulaylikning ortishi va mustaqil ishtirokning ko'payganini ko'rsatdi. Eng muhim natija mukammal aniqlik emas, balki gapirishga tayyorlikning ortishi bo'ldi.

Tadqiqotning amaliy hissasi AI'ni mavjud darslarga integratsiya qilinadigan qisqa, muntazam va past bosimli yordamchi vosita sifatida ko'rishdan iborat. Sinfda undan foydalanishda ilova tanish mavzular bilan chambarchas bog'lanishi, o'qituvchi tomonidan qo'llab-quvvatlanishi va tengdoshlar yoki o'qituvchi bilan haqiqiy muloqot imkoniyatlari bilan davom ettirilishi kerak. Kelajakdagi tadqiqotlar kattaroq tanlamalar, uzoqroq intervensiyalar va turli AI ilovalari hamda o'quvchi darajalarini qiyoslashni qamrab olishi lozim. Tashvish, ravonlik va kommunikativ kompetensiyaning miqdoriy o'lchovlari dalillar bazasini yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akgun, S., & Greenhow, C. (2022). Artificial intelligence in education: Addressing ethical challenges in K-12 settings. AI and Ethics, 2(3), 431-440.
2. Burns, A. (2009). Doing Action Research in English Language Teaching. New York.
3. Chapelle, C. A. (2001). Computer Applications in Second Language Acquisition. Cambridge University Press.
4. Cameron, L. (2001). Teaching Languages to Young Learners. Cambridge University Press.
5. Ebadi, S., et al. (2025). Exploring the impact of AI-powered speaking tasks on EFL learners' speaking performance and anxiety: An activity theory study. Acta Psychologica, 259, 105391.

6. Elov, B., et al. (2025). Effectiveness of AI Chatbots in Promoting Informal Speaking Proficiency and Social Pragmatic Skills in Uzbekistan: A Multi-analysis Study. Computer-Assisted Language Learning Electronic Journal, 26(7), 137-161.
7. Krashen, S. (2013). Second Language Acquisition. Cambridge University Press.
8. Macintyre, P. D., et al. (1998). Conceptualizing Willingness to Communicate in a L2: A Situational Model of L2 Confidence and Affiliation. The Modern Language Journal, 82(4), 545-562.
9. Mirzayev, A. (2025). Understanding Uzbekistan University EFL Teachers' Perceptions of ChatGPT: From Benefits to Ethical Challenges. International Journal of Information and Education Technology, 15(2), 246-254.
10. Thi-Nhu Ngo, T., Chen, H.-J., & Lai, K.-W. (2023). The effectiveness of automatic speech recognition in ESL/EFL pronunciation: A meta-analysis. ReCALL, 36(1), 1-18.
11. Ouyang, Z., Jiang, Y., & Liu, H. (2024). The Effects of Duolingo, an AI-Integrated Technology, on EFL Learners' Willingness to Communicate and Engagement in Online Classes. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 25(3), 97-115.
12. Qiao, H., & Zhao, A. (2023). Artificial intelligence-based language learning: illuminating the impact on speaking skills and self-regulation in Chinese EFL context. Frontiers in Psychology, 14.
13. Thornbury, S. (2005). How to Teach Speaking. Longman.
14. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes.
15. Xu, Q. (2020). Applying MALL to an EFL Listening and Speaking Course: An Action Research Approach. Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET, 19(4), 24-34.
16. Xu, X., et al. (2025). Learners' perception of data privacy when using AI language models: Reflective diary analysis of undergraduates in China. Acta Psychologica, 260, 105491.
17. Zhang, J., Zhu, C., & Zhang, Z. (2024). AI-powered language learning: The role of NLP in grammar, spelling, and pronunciation feedback. Applied and Computational Engineering, 102(1), 18-23.